

Mielenterveysomaisten taloushuolet

Hanna Siltanen, Takuusäätiö
Minna Vuorio, Mielenterveysomaisten keskusliitto FinFami
2024

Kansikuva: iStock
Kuvituskuvat: Unsplash
Taitto: Takuusäätiö

Yhteistyössä:

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
2. Sairastuneen taloudellinen tilanne omaisen kokemana	6
3. Omaisten antama tuki sairastuneelle	9
4. Omaisten oma taloudellinen tilanne	10
5. Omaisten kuormittuneisuus	12
6. Vaikutus omaisen työelämäosallisuuteen	14
7. Omaisten raha-asioihin liittyvät tuen tarpeet	15
8. Lopuksi	18
Lähteet	21

1. Johdanto

Mielenterveysomaisten keskusliitto FinFami ja Takuusäätiö toteuttivat mielenterveysomaisille kyselyn, jonka tarkoituksena oli selvittää, miten sairastuneen läheisen raha-asiat vaikuttavat omaisen talouteen ja jakamiseen, sekä millaista tukea omaiset ovat saaneet ja tarvinneet.

Kyselyaineisto kerättiin anonyymillä sähköisellä Webropol-kyselyllä keväällä 2024. Kyselyä jaettiin FinFami-yhdistysten kautta niiden toimintaan osallistuneille mielenterveysomaisille. Lisäksi tietoa kyselystä jaettiin FinFamin sosiaalisen median kanavissa.

Omaisten taloushuolet -kyselyyn vastasi 69 mielenterveysomaista. Vastaajista reilu kolmannes (36 %) oli 50–62-vuotiaita ja lähes saman verran (34 %) oli 63–79-vuotiaita. Hieman vähemmän (27 %) oli 18–49-vuotiaita ja 80 vuotta täyttäneitä oli 2 % vastaajista. Pääosa vastaajista oli sairastuneiden vanhempia (63 %, n=44) ja puolisoita (27 %, n=18). Sairastuneiden sisaruksia, lapsia tai muita läheisiä oli vastaajista 10 prosenttia (n=7). Vastaajista kolmannes (34 %) asui psyykkisesti sairastuneen läheisensä kanssa samassa taloudessa ja kaksi kolmannesta (66 %) asui eri taloudessa.

Tulosten mukaan psyykkisesti sairastuneen omaiset kokevat monenlaista talouteen liittyvää kuormitusta. Kyselyyn vastanneista omaisista 80 prosenttia arvioi, että heidän psyykkisesti sairastuneilla läheisellään on vaikeuksia tulla toimeen nykyisillä tuloillaan. Lähes 70 prosenttia vastaajista koki, että heidän psyykkisesti sairastuneen läheisen raha-asiat eivät ole hallinnassa.

Kyselyyn vastanneista omaisista 85 prosenttia auttoi talousasioissa psyykkisesti sairastunutta läheistään. Tuki on sekä rahallista auttamista että talousasioiden hoitamiseen liittyvää tukea.

Kyselyyn vastanneista omaisista 88 prosenttia koki psyykkisesti sairastuneen läheisensä raha-asioiden vaikutuksen jonkin verran tai hyvin kuormittavana.

Omaisten taloushuolet -kyselyyn vastanneet omaiset ovat tavalla tai toisella mukana sairastuneiden läheisten talouden tukijoina. Kyselyyn vastanneiden mukaan palvelujärjestelmä ei tunnista mielenterveysomaisia ja heidän tarpeitaan ja toisaalta vastauksissa kritisoidaan omai-

sille lankeavaa vastuuta sairastuneen kokonaisvaltaisessa tukemisessa. Useat vastaajat kokevat, että heidän sairastuneille läheisille antama tuki ja apu ei tule nähdyksi ja tunnustetuksi.

Kyselyn toteuttajat

Mielenterveysomaisten keskusliitto – FinFami on mielenterveysomaisten ja -omaishoitajien valtakunnallinen edunvalvoja ja omaistyön asiantuntijaorganisaatio. FinFami tekee työtä mielenterveysomaisten ja läheisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Järjestöön kuuluu keskusliiton lisäksi 16 alueellista jäsenyhdistystä ympäri Suomen. Jäsenyhdistykset tarjoavat tietoa, tukea ja neuvontaa kaikille omaisille ja läheisille, joiden perheessä tai lähipiirissä joku oireilee tai sairastaa psyykkisesti.

Takuusäätiö on valtakunnallinen sosiaalialan järjestö, joka tukee ihmisten itsenäistä selviytymistä arjen raha-asioissa ja velkojen hoidossa. Takuusäätiö vaikuttaa lainsäädäntöön ja muihin rakenteisiin, jotta ne tukisivat ihmisten mahdollisuuksia hallita omaa talouttaan sekä välttää syviä velkaongelmia. Takuusäätiö tarjoaa neuvontaa Velkalinjalla ja Kysy rahasta -chatissa, takauksia pankista nostettaviin järjestelylainoihin sekä pienlainoja kodin hankintoihin. Takuusäätiö tarjoaa materiaaleja ja välineitä taloudenhallinnan tueksi sekä kouluttaa ammattilaisia ja vapaaehtoisia talousasioissa ja raha-asioiden puheeksi otossa.

Kyselyn toteutuksesta ja tämän raportin kirjoittamisesta ovat vastanneet kehitysjohtaja Minna Vuorio FinFamista ja asiantuntija Hanna Silta-nen Takuusäätiöstä.

2. Sairastuneen taloudellinen tilanne omaisen kokemana

Useat vastaajat kertoivat sairastuneen läheisen pienten tulojen aiheuttavan sairastuneelle hankaluuksia raha-asioiden hoitamiseen. Rahat eivät riitä kuukausittaisiin välttämättömiin menoihin ja yllättävät menot tuottavat hankaluuksia.

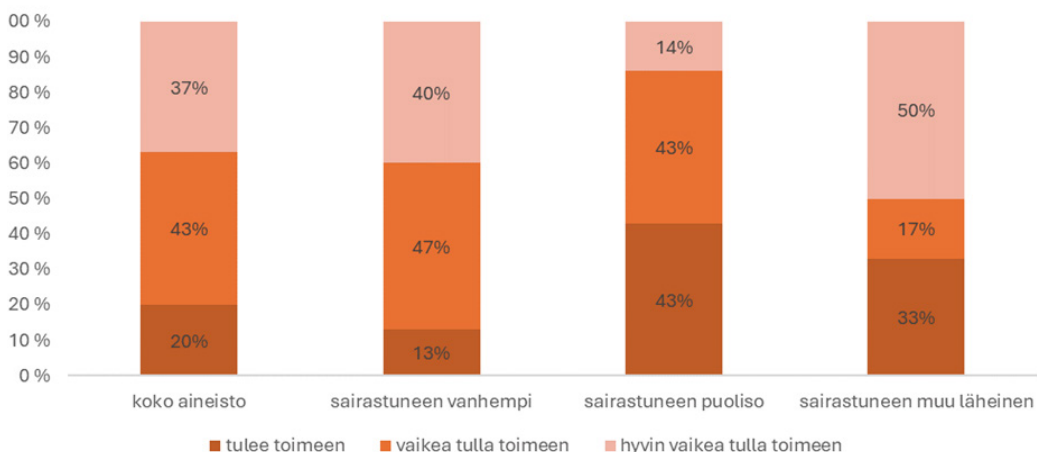

Yllättävät menot, terveydenhuollon maksut, esim. kodinkoneiden hankinta tuottavat todella suuria vaikeuksia.

Jatkuva köyhyys. Läheiselläni on edunvalvoja ja eläke. Jos jotain elämälle välttämätöntä tarvitsee, autan minä taloudellisesti. Läheisenä tuntuu erittäin pahalta seurata vierestä, kun toisella ei ole koskaan mitään extraa, iloa elämässään.

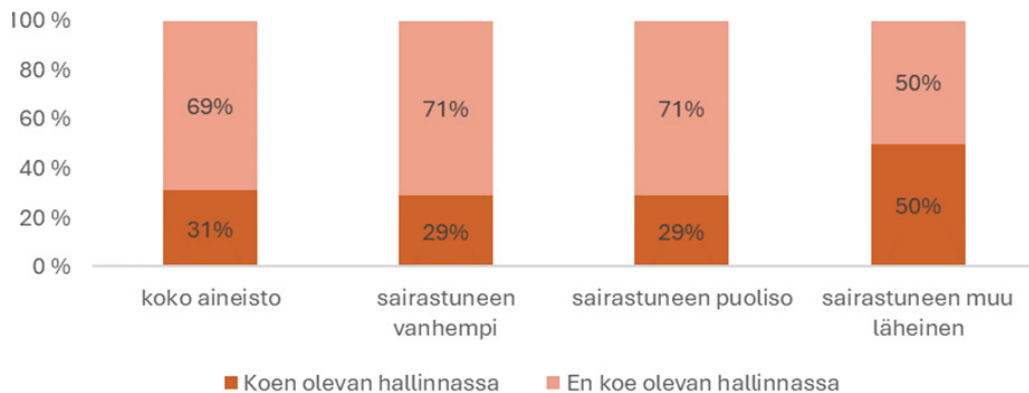
Kyselyyn vastanneista omaisista viidennes koki, että sairastuneen läheisen taloudellinen tilanne on sellainen, että hän tulee nykyisillä tuloillaan toimeen, mutta 80 prosenttia vastaajista arvioi, että sairastuneen on joko vaikeaa tai erittäin vaikeaa tulla toimeen nykyisillä tuloillaan. (Kaavio 1.)

Kaavio 1. Omaisen arvio psyykkisesti sairastuneen läheisen taloudellisesta tilanteesta (eri talous)

Sairastuneen ottamat velat tai perintään ja ulosottoon menneet laskut vaikeuttavat monen vastaajan mukaan sairastuneen taloutta. Vastauksissa kerrottiin myös psyykkisesti sairastuneiden riippuvuuksien vaikuttavan rahan käyttöön ja vievän ison osan jo entuudestaan pienistä tuloista. Vastauksissa rahaa vievinä asioina nousi esiin rahapelaaminen, alkoholi, nettiostokset sekä tupakka. Myös lääkkeiden lisäämä ruokahalu saa ostamaan ruokaa enemmän kuin olisi tarpeen. Toisaalta jotkut vastaajat kantoivat huolta läheisistään, jotka rahojen ollessa vähissä syövät vähään tai eivät lainkaan.

Omaisista kolmannes koki, että sairastuneella läheisellä on raha-asiat hallinnassa ja kaksi kolmannesta koki, että sairastuneella ei ole raha-asiat hallinnassa. (Kaavio 2.)

Kaavio 2. Vastaajan kokemus siitä, onko sairastuneella läheisellä raha-asiat hallinnassa

Omaisten vastauksissa tuli esiin useita tekijöitä, jotka aiheuttavat sairastuneelle vaikeuksia hoitaa raha-asioitaan. Useat vastaajat kuvasivat sairastuneen rahankäytön olevan ennakoimatonta ja suunnittelematonta. Haasteena sairastuneilla on myös rahan riittäminen ja pienet tulot. Osa omaisista kertoi, että sairastuneella on vaikeuksia maksaa laskuja ajallaan ja maksamattomia laskuja on mennyt perintään ja ulosottoon.

Rahankäyttö voi olla sairauden vuoksi holtitonta. Vastauksissa nousi esiin erityisesti manian vaikutus velkaantumiseen. Maniajakson aikana velkaa voi kertyä hetkessä tuhansia euroja.

Jotkut vastaajat kertoivat, että heidän läheisellä on vaikeuksia hakea

heille kuuluvia etuuksia. Tällöin tukien saanti on viivästynyt ja tukia on jäänyt joiltakin ajanjaksoilta saamatta. Osa omaisista kertoi, että sairastunut ei halua puhua raha-asioistaan, eikä halua ottaa omaisen tarjoamaa tukea vastaan.

Psyykkisesti sairastunut ei huolehdi laskuistaan, rahan käyttö on holtitonta. Toimintakyvyn laskua. Arviointikyky heikentynyt. Ei kykene elämään suunnitelmallisesti.

Toisinaan olen maksanut puolison puolesta laskuja, koska hän ei ole ahdistuksen vuoksi pystynyt siihen.

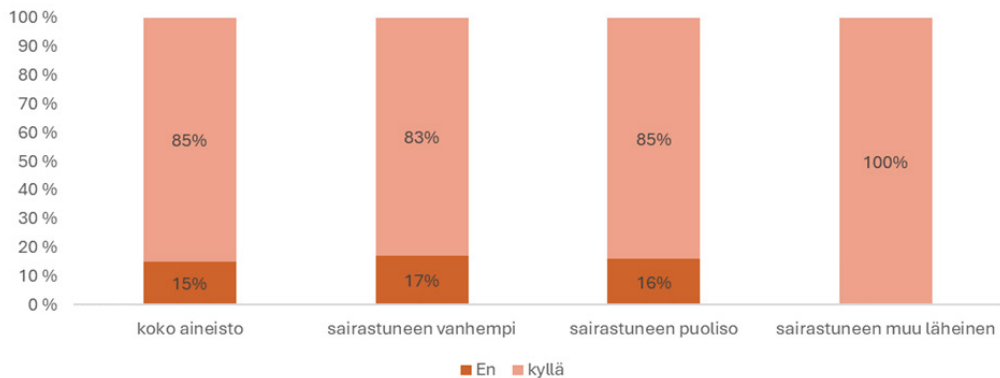
Puoliso tekee vähistään myös (tarpeettomia) heräteostoksia, ostaa osamaksulla jne. Onneksi pikavipeistä on (tietääkseni) päästy eroon. Niistä ehti aiemmassa vaiheessa kertyä useamman tuhannen euron lasku, jonka jouduin maksamaan vähistä säästöistä.

3. Omaisten antama tuki sairastuneelle

Vastaajista 85 prosentti kertoi tukevansa psyykkisesti sairasta läheistä rahankäytössä ja raha-asioissa. (Kaavio 3.) Vastaajat tukevat läheisiään monin tavoin, sairastuneille annetaan taloudellista tukea sekä tuetaan sairastunutta talousasioiden hoitamisessa.

Kaavio 3. Tuetko psyykkisesti sairasta läheistäsi rahankäytössä ja raha-asioissa

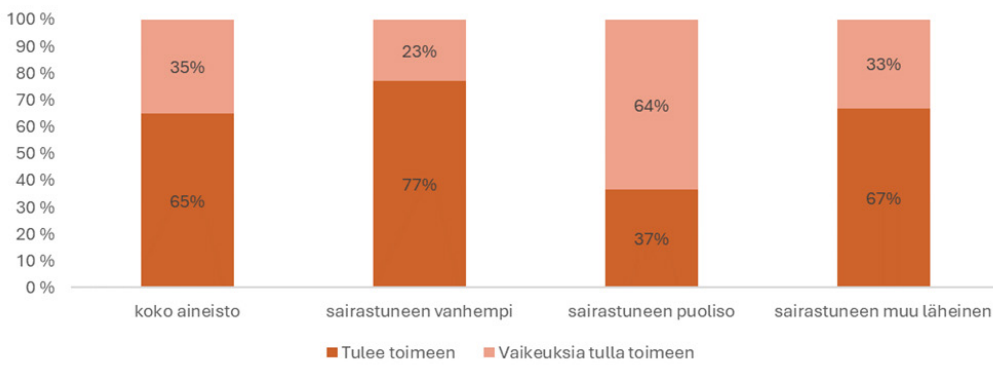
Vastaajat kertovat antavansa rahaa sairastuneelle läheiselle, lainaavansa rahaa läheiselle sekä maksavansa tämän laskuja ja muita menoja. Rahaa antavat kertovat antavansa rahaa tarvittaessa, viikoittain, lähes päivittäin ja päivittäin. Sairastuneen menoja maksavat kertovat maksavansa muun muassa ruokaa, tupakkaa, bussikortin, vuokran tai osan vuokrasta ja harrastusmaksuja.

Talousasioiden hoitamisessa omaiset tukevat sairastunutta auttamalla talouden suunnittelussa ja hoitamisessa. Omaiset esimerkiksi käyvät yhdessä sairastuneen kanssa läpi tämän kuukausittaisia tuloja ja menoja tai ovat mukana ostoksilla. Vastaajat kertovat tukevansa sairastunutta myös etuuksien hakemisessa, maksukatkon kertymisen seuraamisessa ja verotusasioissa.

Osa omaisista kertoo, että sairastuneen raha-asioiden hoitaminen on heidän vastuullaan. Tämä voi olla sairastuneen kaikkien raha-asioiden hoitamista tai jonkun osan, esimerkiksi tukien hakemisen hoitamista sairastuneen puolesta.

4. Omaisten oma taloudellinen tilanne

Kaikista vastaajista 65 prosenttia koki, että kotitalouden nykyisillä tuloilla tulee toimeen ja 35 prosenttia koki, että nykyisillä tuloilla on vaikea tulla toimeen. Niillä vastaajilla, joiden sairastunut läheinen oli oma puoliso, tilanne oli päinvastainen. Heistä 64 prosenttia kertoi, että kotitalouden nykyisillä tuloilla on vaikeuksia tulla toimeen. (Kaavio 4.)

Kaavio 4: Vastaajan kotitalouden taloudellinen tilanne

Omaisilta kysyttiin myös sanallisia kuvauksia siitä, miten raha-asioiden kanssa olevat pulmat näkyvät ja mitä asiat tuottavat eniten hankaluuksia.

Vastaajien mukaan heidän raha-asioiden hoitamista ja taloudellista tilannetta ovat hankaloittaneet monet tekijät, joista suurin osa liittyy omien tulojen pienuuteen tai psyykkisesti sairastuneen läheisen tilanteeseen, osalla vastaajista molempiin.

Pienet ja riittämättömät tulot näkyvät vastaajien arjessa vaikeutena selvitä välttämättömistä menoista.

Raha ei meinaa riittää edes pakollisiin menoihin (asuminen, sähkö), joka kuukausi joutuu miettimään, pystyykö tankata autoa, jotta pääsee töihin ja onko rahaa ostaa ruokaa saati lääkkeitä.

Laskujen maksujen jälkeen jää todella vähän rahaa elämiseen. Ruokaostoksia pitää tarkkaan harkita ja mitään ylimääräistä ei voi koskaan ostaa.

Syitä riittämättömille tuloille on vastaajien mukaan pieni eläke ja etuudet, yksinhuoltajuus sekä se, että sairastuneen puolisona he ovat perheen ainoita työssäkäyviä. Vastauksissa nousee esiin myös korkojen nousu, hintojen nousu sekä se, että nykyinen tulotaso ei mahdollista säästämistä, jolloin yllättävät menot (kuten terveydenhuoltomenot tai kodinkoneen yllättävä rikkoutuminen) heilauttavat talouden useamaksi kuukaudeksi pois raiteiltaan.

Toimeentulomme on käytännössä minun kontollani, eikä minullakaan ole säännöllisiä tuloja.

Puolison sairaudesta johtuva holtiton rahankäyttö ja velkaantuminen nousi esiin muutaman vastaajan kuvauksissa. He kertovat puolison velkaantumisesta ja kyvyttömyydestä huolehtia raha-asioista, jolloin vastuu perheen taloudesta jäi heille sekä siitä, että heidän on vaikea luottaa puolison rahankäyttöön.

Puolisoni hoiti huonoa vointiaan shoppailemalla minkä takia meillä on nyt valtavat velat maksettavana. Se sai taloutemme aivan sekaisin. Virallisilta tahoilta emme saaneet apua, joten otin omiin nimiini ison lainan, jota nyt yhdessä maksamme.

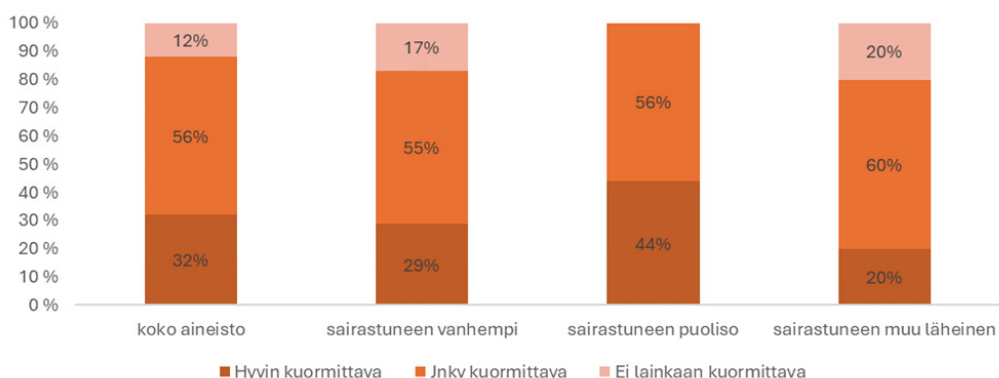
Useat vastaajat kertovat psyykkisesti sairastuneen aikuisen lapsen taloudellisen auttamisen heikentäneen heidän omaa talouttansa. Sairastuneelle läheiselle annetaan rahaa, ostetaan arjen tarpeellisia asioita kuten hygieniatarvikkeita, ruokaa ja vaatteita. Muutama vastaaja kertoo ottaneensa itse velkaa sairastuneen lapsensa tukemiseksi.

Aikuisen lapsen tekemiä velkoja varten olen joutunut itse ottamaan velkaa, joten se kiristää taloutta.

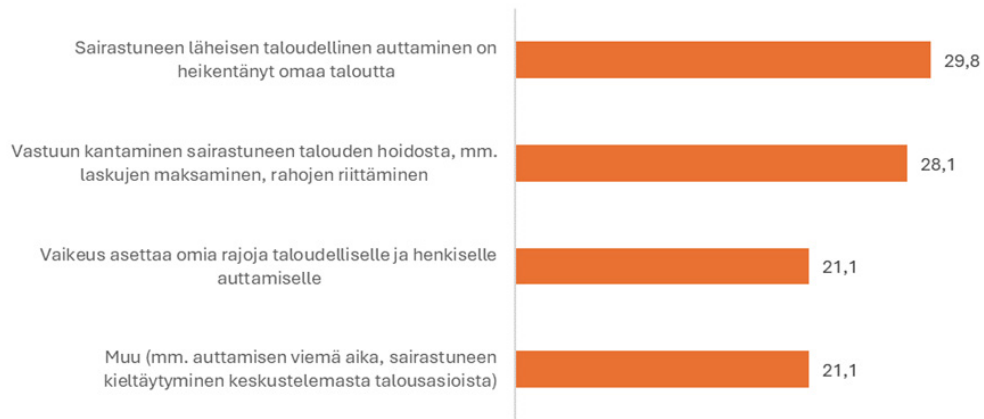
5. Omaisten kuormittuneisuus

Kyselyyn vastanneista omaisista 88 prosenttia koki psyykkisesti sairastuneen läheisensä raha-asioiden vaikutuksen jonkin verran tai hyvin kuormittavana. 12 prosenttia koko aineiston vastaajista ei kokenut sairastuneen läheisensä raha-asioiden kuormittavan omaa elämäänsä lainkaan. Sairastuneiden vanhemmissa heitä oli 17 prosenttia ja muissa läheisissä viidennes. Sen sijaan sairastuneiden puolisoista kaikki kokivat tilanteen joko jonkin verran kuormittavana tai hyvin kuormittavana. (Kaavio 5.)

Kaavio 5. Miten kuormittavana koet psyykkisesti sairastuneen raha-asioiden vaikutuksen omaan elämääsi?

Niistä vastaajista, jotka olivat kuormittuneet psyykkisesti sairastuneen raha-asioiden vuoksi, joka kolmas koki, että eniten kuormitusta on tuonut se, että sairastuneen läheisen taloudellinen auttaminen on heikentänyt omaa taloutta. Lähes joka kolmas koki eniten kuormittavaksi sen, että kuormitusta tuo vaikeus asettaa omia rajoja taloudelliselle ja henkiselle auttamiselle. Noin joka viides koki kuormittavimmaksi vastuun kantamisen sairastuneen läheisen talouden hoidosta, mm. laskujen maksaminen, rahojen riittäminen. Samoin joka viides kertoi muiden asioiden (mm. auttamisen viemä aika, sairastuneen kieltäytyminen keskustelemasta talousasioista) kuormittaneen eniten. (Kaavio 6.)

Kaavio 6. Asiat, jotka psyykkisesti sairastuneen läheisen raha-asioiden vuoksi ovat aiheuttaneet eniten kuormitusta omaiselle.

Kuormitusta aiheuttaneiden asioiden jakauma oli hieman erilainen omaissuhteesta riippuen. Sairastuneiden vanhemmilla eniten kuormitusta oli tuonut vaikeus asettaa rajoja omalle auttamiselle.

Koska lapsella on epävakaa persoonallisuushäiriö, on vaikeaa ottaa asiaa (rahankäyttöä) puheeksi. En kestä ajatusta, että hän ei söisi (voi pantata ruokaostoksissa, jos ei ole rahaa, ja on jo valmiiksi alipainoinen), joten annan apua ruokaan (se raha onneksi oikeasti menee ruokaan). Tämä on kierre, joka on vaikea katkaista, ja siksi pihistäni omista menoistani.

Sairastuneiden puolisoilla kuormitusta olivat tuoneet erityisesti vastuu sairastuneen talouden hoidosta sekä se, että tilanne oli heikentänyt omaa taloudellista tilannetta. Oman taloudellisen tilanteen heikentyminen oli suurin kuormituksen aiheuttaja myös muilla omaisryhmillä.

6. Vaikutus omaisen työelämäosallisuuteen

Omaiset antavat sairastuneille konkreettisesti taloudellista tukea ja he tukevat ja neuvovat sairastunutta talousasioiden hoitamisessa. Näiden lisäksi omaistilanne vaikuttaa omaisen taloudelliseen tilanteeseen työelämäosallisuuden heikentymisen kautta.

Läheisen psyykkisellä sairastumisella on ollut vaikutusta joidenkin vastaajien jaksamiseen ja työntekoon, ja sitä kautta heidän taloudelliseen tilanteeseensa. Muutama vastaaja kertoo pyrkineensä parantamaan taloudellista tilannetta lisäämällä omaa työntekoa, mikä puolestaan on johtanut uupumukseen ja sairauslomaan. Toisilla läheisen sairastamisen aiheuttama kuormitus on itsessään vaikuttanut työkykyyn, töissä jaksamiseen ja sitä kautta oman tulotason heikentymiseen.

Minua harmittaa se, että läheisen psyykkinen sairastaminen on syönyt minulta niitä voimavaroja, mitä olisin tarvinnut työelämässä etenemiseen ja työssä jaksamiseen. Olisin toivonut huomattavasti enemmän tukea yhteiskunnalta, että jotta en olisi uupunut ja sen myötä menettänyt asemaani työmarkkinoilla ja vaarantanut omaa jaksamista ja terveyttä.

Minulla oli ennen läheisen sairastumiseen liittyvää uupumistani vakituinen kokoaikainen työ ja ammattikorkeakoulututkinto. Uupumisen jälkeen jouduin siirtymään huomattavasti heikommin palkattuun työhön ja nykyään olen osa-aikaeläkkeellä, mikä tietää sitä, että tämä läheisten sairastuminen vaikuttaa suoraan eläkkeeseeni ja lopuelämäni.

Tein itse hetken useampaa työtä paikatakseni tilannetta perheessämme, mutta tuolla poltin itseni loppuun ja nyt olen ollut itsekin sairauslomalla viimeiset 6kk ja tilanne vain pahenee.

7. Omaisten raha-asioihin liittyvät tuen tarpeet

Mielenterveysomaisten omaa tuen tarvetta talousasioissa kysyttiin kysymyksellä: ”Jos mielenterveysomaisena raha-asioiden kanssa on ollut huolia, oletko hakenut keskusteluapua ja tukea itsellesi?” Kysymykseen vastanneista 61 prosenttia ei ollut hakenut keskusteluapua itselleen. Vastaaajista 39 prosenttia oli hakenut apua itselleen. Jotkut vastaajat kertoivat, että he joko eivät tarvitse tukea lainkaan tai tuen tarve psyykkisesti sairastuneen läheisenä on muuta kuin talousasioihin liittyvää tukea. Muutama vastaaja kertoi, että heillä on tuen tarpeita, mutta he eivät ole löytäneet sopivaa tahoja auttamaan.

Kyselyyn vastanneet omaiset ovat tavalla tai toisella mukana sairastuneiden läheisten talouden tukijoina. Vastaaajien mukaan palvelujärjestelmä ei tunnista mielenterveysomaisia ja heidän tarpeitaan ja toisaalta vastauksissa kritisoidaan omaisille lankeavaa vastuuta sairastuneen kokonaisvaltaisessa tukemisessa. Useat vastaajat kokevat, että heidän sairastuneille läheisille antama tuki ja apu ei tule nähdyksi ja tunnustetuksi.

Mielestäni psyykkisesti sairastuneet on jätetty aivan liikaa omaisten avun varaan. Heidän auttamiseensa tarvitaan ehdottomasti leveämmät yhteiskunnalliset hartiat. Pelkkä lääketieteellinen apu on täysin riittämätön ihmisille, joiden elämänhallinta ja kyky toimia yhteiskunnassa on järkkynyt. Yhteiskunta menettää omaisten työkykyä, koska kuorma on liian raskas. Eikö olisi edullisempaa ja inhimillisempää lisätä tukea ja pitää omaiset työkykyisinä ja mukana urakehityksessä.

Yhteiskunnan pitäisi ottaa enemmän huomioon perheiden erilaisia tilanteita, esim. verotuksessa. Pitäisi ottaa huomioon, että yhden tuloilla elätetään koko perhettä, samoin tukea lapsia enemmän taloudellisesti koska lapsilla on samat tarpeet kuin kahden terveen vanhemman perheissä. Ja jos terve puoliso väsyä ja lakkaa huolehtimasta sairastuneen asioista jää yhteiskunnalle enemmän, joka on kalliimpaa kun perheen tukeminen ajoissa.

Rajojen asettaminen mm. taloudellisen tuen antamiselle on vaikeaa, kun lapsi (vaikka aikuinen) on sairas. Silti pitäisi pystyä itse se raja asettamaan. Se on elämänmittainen treeni.

Rahahuolien vuoksi itse en harrasta mitään.

Vastaajat tuovat esille tarpeen kokonaisvaltaiselle tuelle, niin itselleen psyykkisesti sairastuneen läheisenä kuin psyykkisesti sairastuneille.

Herkemmin tukea pitää olla saatavilla traumataustaisille. Ei läheinenkään aina tajua pyytää apua itse, kun yrittää pitää perheen tilannetta hallinnassa.

Toivoisin että pienituloisen mt-ongelmaisten [mielenterveysongelmaisten] kanssa otettaisiin huomioon kokonaistilanne eikä vain jotain tilastollista yleistystä.

Omaisten tukeminen on vielä järjestelmissä lapsen kengissä. FinFami tarjoaa monenlaista tukea, tutkin usein sivuja, mutta olen todella arka hakemaan apua itselleni. Kynnys tuntuu niin suurelta. Ymmärrän toki, että kynnys on minun omassa mielessäni, mutta en oikein tiedä miten sen ylittäisin. Joskus tuntuu, että sitä mieltä vaivaavaa asiaakin on niin paljon, ettei oikein edes tiedä mistä puhuisi.

Vastauksissa kuului se, että ammattilaisilta toivotaan ymmärrystä siitä, että omaisten tilanteet voivat olla moninaisia ja hyvinkin kompleksisia. Tällöin tärkeäksi nousee se, että ammattilainen uskaltaa nähdä ja ottaa puheeksi kaikki omaisen tuen tarpeet ja palvelutarpeiden kokonaisuuden. Ammattilaisilta toivotaan osaamista ohjata omaisen hänelle kuuluvien palveluiden pariin ja tunnistavan, että FinFamin tarjoama järjestölähtöinen tuki on yksi osa mielenterveysomaisen tilannetta tukevaa kokonaisuutta.

Kyselyyn vastaajilta kysyttiin myös, millaista neuvontaa tai keskustelutukea raha-asioihin liittyen he kaipaisivat FinFamista. Vastauksia tähän avokysymykseen tuli 40.

Vastaajista noin puolet toivoi saavansa FinFamista raha-asioihin liittyvää tietoa, neuvontaa tai koulutusta. Vastaajat toivoivat saavansa FinFamin kautta tietoa palvelujärjestelmästä sekä oman että läheisen tilanteen tueksi.

Neuvontaa tai koulutusta toivottiin seuraaviin raha-asioihin liittyviin teemoihin:

- taloustaidot (kuukausibudjetin laatiminen, kulutuksen seuraaminen ja pienillä tuloilla pärjääminen)
- velkojen järjestelymahdollisuudet
- oikeudelliset asiat (mistä oikeudellista apua ja neuvontaa voi saada sekä miten yhteisen omaisuuden voi suojata)
- tietoa ja tukea omien rajojen vetämiseen talousasioissa
- Takuusäätiön palvelut

Osa vastaajista kaipasi vertaistukea tai keskustelutukea omaisen asemasta. Toiveena oli myös, se että omaistoiminnassa tunnistettaisiin talousneuvonnan tarpeet ja ohjattaisiin tarvittaessa eteenpäin hakemaan apua.

Esimerkkitarinoita tai vinkkejä, miten muilla on mennyt ja mitä olisi hyvä tehdä tilanteessa, kun läheinen pyytää rahaa tai käyttää sitä välillä järjettömästi, vaikkakin välillä ihan järkevästi. On vähän väsyttävää vahtia, ettei aikuinen läheinen tee jotain älytöntä raha-asioissa. Ettei hän aja itseään johonkin taloudelliseen loukkuun, josta omaisina kokisimme velvollisuutta vapauttaa hänet, ja sitten oma talous natisi.

Aikanaan, kun tilanne oli akuutti, olisin toivonut, että joku olisi tehnyt kokonaiskartoituksen tilanteesta ja selittänyt minulle sairauden vaikutusta (syy ja seuraussuhdetta) arkeen. Olisin toivonut konkreettisia keinoja miten selviytyä oireilevan läheisen kanssa sairauden tuomista arjen haasteista. Olisin tarvinnut tietoa miten asettaa rajoja ja estää läheisen sairautta altistamasta itseä ja toisia perheen jäseniä haitalliselle psyykkiselle kuormitukselle, mikä verottaa vielä vuosien jälkeen.

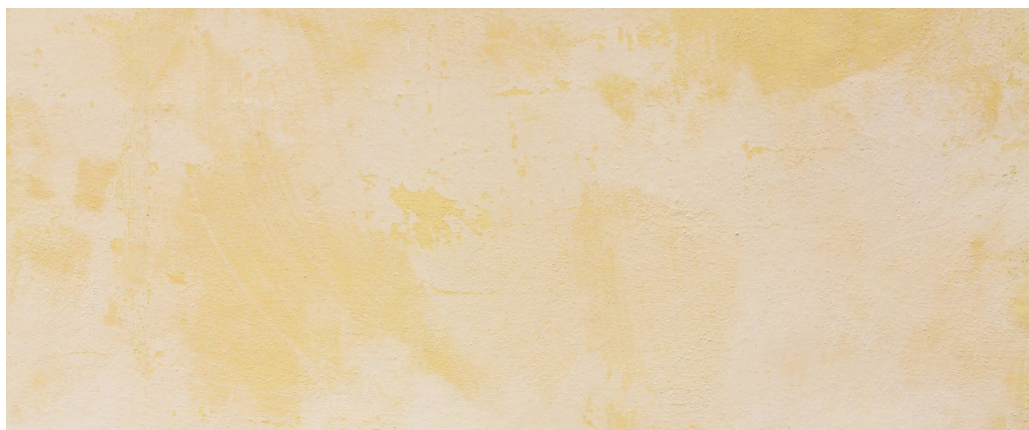
8. Lopuksi

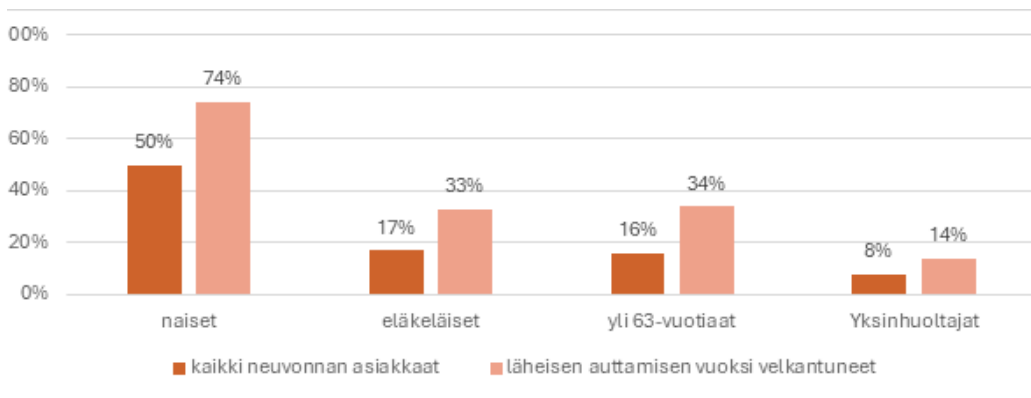
Kyselyn vastauksista käy ilmi se, että psyykkisesti sairastuneet ovat keskenään erilaisissa tilanteissa muun muassa sairauden tilan, toimintakyvyn, taloustilanteen ja saamansa avun ja tuen perusteella. Yhtä lailla psyykkisesti sairastuneiden omaiset ovat heterogeeninen joukko, jonka tuen tarpeet ovat erilaisia. Toisilla läheisen sairastuminen on vaikuttanut elämään kokonaisvaltaisesti monilla elämän eri osa-alueilla, kun taas toisilla on ollut enemmän resilienssiä niin taloudellisesti kuin henkisesti.

Omaiset toivat esiin tarpeen saada tietoa ja tukea omien taloudellisen auttamisen rajojen pohdintaan ja määrittelyyn. Osa omaisista kertoi auttavansa tai auttaneensa sairastunutta läheistä taloudellisesti niin, että on joutunut karsimaan omia menoja tai on ottanut velkaa.

Läheisen taloudellinen auttaminen ja siihen liittyvä problematiikka tunnistetaan myös Takuusäätiössä. Takuusäätiö tarjoaa maksutonta ja anonymia neuvontaa velka-asioissa puhelimesta ja chatissa. Vuonna 2023 Takuusäätiön neuvontaan yhteyttä ottaneista 4 prosenttia (249 kpl) oli velkaantunut autettuaan toista ihmistä taloudellisesti tai joutuneensa taloudellisesti hyväksikäytetyksi. Lukumäärässä oli kasvua edelliseen vuoteen 2022, jolloin velkaantumisen syynä oli toisen taloudellinen auttaminen tai taloudellinen hyväksikäyttö 3 prosentissa (160 kpl) kaikista keskusteluista.

Takuusäätiön neuvonnan asiakkaista läheisen auttamisen vuoksi velkaantuneista 74 prosenttia on naisia, kun kaikista yhteydenottajista naisia on noin puolet. Läheisen vuoksi velkaantuneissa korostuu myös eläkeläisten, yli 63-vuotiaiden ja yksinhuoltajien osuus (Kaavio 7). Yleensä toisen auttamisen vuoksi velkaantuneet ovat auttaneet joko puolisoaan tai lapsiaan tai lastenlapsiaan.

Kaavio 7. Läheisen auttamisen vuoksi velkaantuneissa korostuvat ryhmät, Takuusäätiön neuvonta 2023.

Raha-asioista puhumiseen ja talousvaikeuksiin avun hakemiseen tunnistetaan Takuusäätiössä useita kynnyksiä. Raha on perinteisesti mielletty Suomessa yksityiseksi asiaksi. Meillä on kulttuurisesti vahva itseparjäämisen eetos, myös taloudellisessa pärjäämisessä. Usein talousvaikeuksien kanssa sinnitellään pitkään ja yritetään ratkoa niitä itsenäisesti. Avun hakemisen taustalla voi olla myös tietämättömyyttä palvelujärjestelmästä, esimerkiksi talous- ja velkaneuvonnasta tai edunvalvonnasta. Ulosottoon ja perintään liittyy paljon ennakkoluuloja ja pelkoja, joista osa voi perustua virheelliseen tai vanhentuneeseen tietoon. Nykyinen luottoyhteiskunta ja lainan saannin helppous ajavat monia ratkomaan rahan puutetta lainarahalla. Pidemmällä aikavälillä tämä kuitenkin usein vain syventää talousvaikeuksia. (mm. Pieviläinen 2019)

Talousvaikeudet kuormittavat ja voivat pitkittyessään olla terveysriski (esim. Blomgren, Maunula & Hiilamo 20214). Siksi raha-asoiden puheeksi otto ja kynnyksen madaltaminen rahapuheeseen on tärkeää. Raha-asoiden puheeksi otossa tärkeässä roolissa ovat ihmisiä ja asiakkaita erilaisissa elämäntilanteissa kohtaavat ammattilaiset ja vapaaehtoiset. Tällöin tuen piiriin pääseminen ei olisi kiinni läheisen rohkeudesta ottaa asia puheeksi, vaan tukea olisi tarjolla kaikille sitä tarvitseville.

Omaisten taloushuolet -kyselyn vastauksissa nousi jonkin verran esiin sekä omaisten että sairastuneiden läheisten ylivelkaantuminen. Tutkimusten mukaan ylivelkaantuneilla on usein tuen tarpeita myös muilla elämän osa-alueilla (esim. Peura-Kapanen, Aalto, Lehtinen & Järvinen 2016). Peura-Kapasen ym. (2016) mukaan palvelujärjestelmä ei kuitenkaan tunnista moninaisia tuen tarpeita riittävästi. Palvelujärjestel-

män pirstaleisuuden ja siiloutuneisuuden vuoksi asiakas jää usein vaille kokonaisvaltaista tukea, vaikka toimijat eri palveluissa tekisivätkin oman osuutensa hyvin.

Omaisten taloushuolet -kyselyn tulokset osoittavat, että talousvaikeuksissa olevat psyykkisesti sairastuneet ja heidän omaisensa ovat ryhmiä, joita nykyinen palvelujärjestelmämme ei riittävästi tunnista ja pysty tukemaan. Omaiset toivovat saavansa nykyistä enemmän tietoa saatavilla olevasta tuesta ja avusta talousasioista. Tukea tarvitaan omaisille myös oman roolin määrittämiseen ja tarvittaessa omien taloudellisen auttamisen rajojen määrittelyyn. Vaikka talousvaikeudet voivat olla vaikeasti ja hitaasti ratkottavia ongelmia, jo nähdynsi tuleminen omassa tilanteessa ja kokemusten jakaminen voi auttaa jaksamaan arjessa.

Lähteet

Blomgren Jenni, Maunula Nico & Hiilamo Heikki 2014. 15 vuoden seuranta tutkimus pitkäaikaisesti ylivelkaantuneista. Sairastuttaako velka? Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014): 3 245 Artikkelit. Saatavilla verkossa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116221/blomgren.pdf?sequence=2&isAllowed=y> Viitattu 7.5.2024

Peura-Kapanen Liisa, Aalto Kristiina, Lehtinen Anna-Riitta & Järvinen Raija 2016. Ylivelkaantumisen ehkäisyn ja hoidon tehostaminen. Valtio-neuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 26/2016. Saatavilla verkossa: https://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/26_Ylivelkaantumisen+ehk%C3%A4isyn+ja+hoidon+tehostaminen.pdf/97f54cef-7913-46fc-a469-1b4e0c79d1ba?version=1.0 Viitattu 7.5.2024

Pieviläinen Hanna 2019. Takuusäätiö tukee rahahuolien puheeksiotamista. Teoksessa Zechner Minna, Karjalainen Sirpa & Viitasalo Katri Viitasalo (toim.) Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Saatavilla verkossa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/64919/978-951-39-7780-1.pdf?sequence=2&isAllowed=y> Viitattu 7.5.2024

 Takuusäätio